

Az esztergomi Főszékesegyházi Könyvtár

Az Esztergomba látogatók először általában a Várhegy felé igyekeznek. Amerre az út elkanyarodik a vár és a székesegyház irányába, ott áll a Főszékesegyházi Könyvtár egyemeletes épülete, a Liszt Ferenc utca és a Bajcsy-Zsilinszky út sarkán. Az épület tetején *Szent Jeromos* (Hieronymus) szobra áll. A középkorban igen népszerű egyháztanító – 347 és 420 között élt – elsősorban arról híres, hogy a 4. század végén *Damasus* pápa megbízásából ő végezte el a Biblia szövegrevízióját, melynek eredménye a *Vulgata* néven ismert latin szöveg lett. Jeromosról azt is tudjuk, hogy gondo-

san gyűjtött könyvtárát mindig magával vitte. Amikor Betlehemben letelepedvén kolostort építtetett, szerzeteseit a kéziratok másolására is okította. Egész életében a Szentírás szövegével foglalkozott, de soha nem tudott lemondani *Cicero*, *Vergilius*, *Platón* műveinek olvasásáról. Ez a kettősség – a világi tudomány és a teológia csodálata – magyarázza, hogy a reneszánsz humanistái példaképüknek tekintették Jeromost, s műveinek első nyomtatott kiadását nem kisebb személy gondozta, mint *Erazmus*.

Azért irtunk bővebben Szent Jeromosról, hogy megvilágítsuk, miért éppen ő örökdik a könyvtár fölött. Mint később látni fogjuk, a Főszékesegyházi Könyvtár története során egyszerre képviselte a világi és az egyházi tudományosságot.

A szent szobra alatt ez a felirat olvasható: *Bibliotheca Ecclesiae Metropolitanae MDCCCLIII*. Mint a felirat is mutatja, 1853-ban talált itt otthonra a könyvtár, a *Scitovszky János* primás idejében, *Hild József* tervei alapján készült szép épületben.

Belépve a kapun, a *Magasi Németh Gábor* készítette mennyezeti és fali festmények már bepillantást engednek a könyvtár történetébe. A mennyezetkép *János evangélistának*, a *Jelenések könyve* szerzőjének látomásait örökíti meg a hét pecsét feltöréséről, mintegy azt sugallva: a tudás hatalom. A lépcsőházi oldalfalon a régi könyvtári élet ábrázolása található, de a figurákban a harmincas évek jelesebb esztergomi – világi és egyházi – személyiségeire ismerhetünk. Az emeleti oldalfalakon a könyvtár létrejöttében, fejlődésében kiemelkedő szerepet játszó egyháziak képeit találjuk: *Küküllői [Küküllei] János*, *Köszeghy János László* kanonokokat, *Forgách Ferenc*, *Lippai György* és *Scitovszky János* érsekeket.

Az épületben jelenleg két intézmény működik: a Főszékesegyházi Könyvtár és a *Balassi Bálint Múzeum*.

A könyvtár történetének feldolgozására már voltak kísérletek; liturgikus kézirateit *Radó Polikárp* ismertette, *Berkovits Ilona* a miniatúrafestészet esztergomi emlékeit dolgozta fel. *Dr. Kovách Zoltán*, a könyvtár 1981-ben elhunyt igazgatója 1964-ben írott szakdolgozatában a 19. század elejéig tárta fel az intézmény történetét, 1977-ben pedig *Körmendy Kinga* *Az esztergomi Főszékesegyházi Könyvtár középkori könyvvállománya* címmel készített bölcsészdoktori disszertációt. 1983-ban, az *Új Forrás* hasábjain *Pákozdy István* ismertette a könyvtár történetét és becsebb könyvtörténeti emlékeit – főként Kovách Zoltán kéziratokat támogatva.

A könyvtár története három fő korszakra tagolható: a török uralom előtti 1543-ig tartó, majd az esztergomi érsek és a káptalan nagyszombati, illetve pozsonyi tartózkodásának időszakára (1543–1820), s végül az 1820-tól napjainkig terjedő korszakra.

A középkori könyvtár

Az írás, a könyv és vele együtt a könyvtár nálunk is úgy jelent meg, mint az európai országokban általában: az egyháziak tevékenységként. A hazai egyházszerkezet kialakítása *Szent István* nevéhez fűződik: az általa alapított tíz püspökség közül az esztergomi volt a magyar egyház központja.

A püspökségek mellett megalakultak a káptalanok, a püspök segítőinek, a kanonokoknak a testületei. Már a 11. században meghonosodtak nálunk az első kolostorok is. A káptalanok és a kolostorok mellett szerveződtek az első hazai művelődési centrumok: az iskolák, könyvtárak, másológyműhelyek, hiteleshelyek. A scriptoriumokban készült első könyvek, a kódexek a liturgia szolgálatában álltak, a kolostori és káptalani iskolákban folyó tanítást segítették, illetve a kolostori és káptalani élet szükségleteit elégítették ki.

Káptalani iskola már a 11. században működött Esztergomban, ahol az alapvető hittani ismeretek mellett éneket és a trivium [grammatika, dialektika, retorika] tárgyait oktatták. Ez az iskolatípus a 16. század közepéig állt fenn. Valószínűleg a 11. századi iskolából származik az a jelentéktelen külsejű, 23 fólióból álló kézirat, amelyet a könyvtár ma is őriz. A *Tractatus in Cantica Canticularum* a 19. században került a könyvtár birtokába, Scitovsz-

ky primás vásárolta 1865-ben harminc forintért.

A *Tractatus* három részből áll. Az első rész – a címnek megfelelően – az ószövegségi *Énekek Éneke* latin nyelvű értelmezése, egy korabeli német püspök kommentárjának pusztamásolata. A második rész – a legrégebb hazai iskoláskönyv – bepillantást enged a káptalani iskolák tananyagába. A mindössze nyolc oldal terjedelmű „tankönyv” grammatikából, prozódiaiból, retorikából ad ismereteket, majd a levélszerkesztésre vonatkozó legfontosabb tudnivalókat foglalja össze (*dictament*), végül az utolsó fejezet – a *computus* – a húsvét idejének kiszámításával foglalkozik. Az újabb kutatás bizonytalan abban, hogy itthon született-e a kézirat és tanították-e egyáltalán Esztergomban vagy másutt. *Tarnai Andor* véleménye szerint „ha valóban tankönyvként használták, benne a legmagasabb szintű irodalmi oktatás emléke maradt ránk, amit hazai iskola ebben az időben nyújthatott.”

A *Tractatus* harmadik része az utolsó levélben keresztbe írt hat sor, rövid krónika: első nyolc királyunk temetkezési helyének megjelölése. „Jámbor emlékü királyaink: Szent István eltemettetett Fehérváron, András a tihanyi apátságban, Béla Szekszárdon, Salamon Fehérvár falain kívül, Géza Vácon, László Váradon, Kálmán Fehérváron, II. István Váradon” – így szól a szöveg magyar fordításban. Feltűnő, hogy *Péter* és *Aba Sámuel* temetkezési helyéről nem szól a névtelen krónika. Kovách Zoltán szerint valószínűleg *II. Béla* uralodása idején született a bejegyzés, mert róla nem tesz említést a szerző. A datáláshoz nyújt segítséget az a megfigyelés is, hogy az 1192-ben kanonizált *László* még nem szentként szerepel.

A középkor folyamán a híres európai egyetemeken sok magyar tanult. Bolognában tanult például *László* esztergomi prépost. 1277-ben kelt végrendeletében felsorolja 20 kötetes könyvtárát, amelyben teológiai és jogi művek szerepeltek. *László* prépost még nem az egyházra hagyta könyveit, hanem az eladásukból befolyt összegek karitatív célú felhasználásáról rendelkezett. Könyvtára teljesen elveszett, a felsorolt művekből egy sem lelhető fel. Még végrendeletét is csak az egri káptalan 1331-es átírása őrizte meg.

A középkori íráskultúra jelentős hányadát a kódexmásolás tette ki. Az esztergomi scriptorium minden bizonnyal a székesegyház mellett káptalanházban volt. Eleinte külföldi minta-

példányok nyomán hazai kéziratok elkészítése volt a feladat. Egy ilyen mintapéldányt megőrzött a könyvtár: valamelyik németalföldi bencés kolostorban készült 1078-ban az az *Evangelistarium*, evangéliumi részleteket tartalmazó kódex, melyet 1555-ben *Oláh Miklós* érsek újrakötetett. Ez a kódex sokfelé hányódott, megfordult Újbányán, Garamszentbenedeken, s csak a 19. század elején került vissza a könyvtárba.

1543-ban a török előli meneküléskor a könyvek legnagyobb része Esztergomban maradt és elpusztult. Ez tűnik ki a kódexanyagból: alig 3–4 műről lehet bizonyítani vagy valószínűsíteni, hogy Esztergomban készült, vagy hogy a középkor óta állandóan a könyvtár birtokában volt.

Esztergomi eredetűnek tartják az *Expositiones in Cantica Canticorum*ot, az Énekek Énekéhez írott magyarázatokat, amelyet a bencés *Perugiai Bernát* spalatói érsek (†1217) *III. Béla* király fiának, *Imrének* nevelője adományozott a Szent Adalbert székesegyháznak. Ez lenne tehát az esztergomi scriptorium első Esztergomban őrzött terméke.

A *Zsigmond*-kori hazai kódexfestészetet egy kétkötetes *Antifonarium* képviseli a könyvtárban, amely valószínűleg *Pálóczi György* érsek (1423–1439) idejében készült Esztergomban. *Antifona* annyit jelent, mint keretvers, olyan visszatérő énekek, amelyeket istentiszteleteken énekeltek a zsoltárok előtt vagy után, ezáltal az ünnep mondanivalójához kapcsolva a szentírási szövegeket. Az *Antifonarium* első kötete (*De tempore*) a különféle egyházi ünnepekhez (advent, karácsony, nagyböjt, húsvét), a második (*De Sanctis*) a szentek emléknapjaihoz ad különböző szövegeket. A kétkötetes kódex a székesegyház számára készült, és sűrűn használták még a 17. században is, mint azt bejegyzései tanúsítják. A híres *Bakócz-graduále* is Esztergomban készülhetett, erről később bővebben lesz szó.

A középkor első századaiban valószínűleg gazdag könyvanyaggal rendelkezett Esztergom. Adat nincs erre vonatkozóan, de a pannonthalmi apátság 1093-ból származó összeírása, vagy a 12. század végi bakonybéli összeírás – mindkettőben több mint nyolcvan könyvről esik szó – jó viszonyítási alapnak tűnik.

Az 1397-es esztergomi káptalani vizitáció [itt ellenőrzés] szerint a könyvekkel való ellátottság jó, a vizitáció leírásában említett inventárium [leltár] azonban nem maradt fenn.

Ebből a vizitációból tudjuk meg, ki volt az

első személy, aki könyveket hagyományozott az egyháznak. *Küküllői János*, családi nevén *Tót-Solymosi Apród János* az erdélyi egyházban volt küküllői főesperes, később esztergomi kanonok, *Nagy Lajos* jegyzője és életrajzírója. Végrendeletében könyveit az egyházra hagyta. A dokumentumból a hagyaték nagyságára és összetételére nem lehet következtetni.

A 15. századból néhány érdekes könyvtári vonatkozású adat maradt ránk. Az egyik dokumentum szerint a század elején a váci egyház könyveinek és egyéb javainak adott menedéket Esztergom – a török veszély miatt. A század második feléből tudomásunk van egy kölcsönzésről. 1476. november 17-én a garamszentbenedeki bencés konvent jegyzője és scriptora az esztergomi egyháztól egy breviáriumot kölcsönzött.

Vitéz János és Mátyás király könyvtára – egyéb gyűjtemények

A 15. század az európai kultúrában a nagy fellendülés korszaka. A reneszánsz meghódította Esztergomot is. *Vitéz János* érsek (1408 körül–1472) európai színvonallal mérve is gazdag könyvtárat gyűjtött össze. Már váradi püspöksége idején megvetette könyvtára alapjait, s az örvenes években képzett másolókkal dolgoztatott. Amikor 1465 tavaszán elnyerte az esztergomi érseki széket, módjában állt a váradinál még fényesebb könyvtárat létrehozni. Rendszeresen vásárolt nemcsak klasszikus, hanem az egyházi irodalomhoz tartozó műveket is. Mint humanista könyvgyűjtő, Itálián kívül a legelső egyike volt. A *Corvina* mintaképe az ő könyvtára lett. Sokat rendelt *Vespasiano da Bisticci* firenzei műhelyében, aki *Vite di uomini illustri* című munkájában megírta a vele összeköttetésben álló könyvrendelők életrajzát. Vitézről azt írja, hogy „igen szép könyvtárat rendezett be, és azt akarta, hogy abban mindenféle tudományához tartozó könyv meglegyen, és ezeket Itáliában és Itálián kívül kerestette össze... Kevés olyan könyv volt latin nyelven, ami neki meg ne lett volna.”

Ezen a ponton érdemes megemlíteni, hogy a könyveket kezdetben a sekrestyében vagy a kóruson tartották, később könyvesládákban őrizték, s csak idővel alakultak ki a sekrestye vagy a káptalani terem mellett a könyvtárak, illetve különálló könyvesházak, az úgynevezett

librariák. Oláh Miklós érsek, *Hungaria* című művében az esztergomi székesegyházat bemutatva kiemeli a Bakócz-kápolnát és az északi szárnyon, a sekrestye feletti termet, ahol – mint írja – mindenfajta tudományra vonatkozó régi kódexekben gazdag könyvtár található. Oláh 1536-ban írott szavai valószínűleg Vitéz könyvhagyatékára vonatkoznak.

Vitéz János könyvtárából nem sok maradt fenn. Amikor 1929-ben *Hoffmann Edith* összeállította a nagy érsek könyvtárának meglévő anyagát, a jegyzék szerinti 26 kódexből csak ötöt őriztek hazánkban. Esztergomban két munka őrzi Vitéz könyvtárának emlékét. Mindkettő *Joannes Regiomontanus* (1436–1476) német csillagász munkája, az egyik töredékben maradt fenn. A fennmaradt többi kódex között találjuk többek között Szent Jeromos, *Tertullianus*, *Cicero*, *Plautus*, *Plinius*, *Curtius Rufus*, *Demosthenes*, *Livius* műveit.

A könyvtárban őrzött ősnymtatványok közül kiemelkedik az úgynevezett *lövöldi Corvina*, amely egyesek szerint *Mátyás* budai könyvtárából származott. Ez az ősnymtatvány *Raynerius de Pisis Pantheologia sive Summa Universae Theologiae* című művének első kötete, amelyet Nürnbergben nyomtattak a korszak egyik leghíresebb és legnagyobb nyomdászának, *Anton Koberger*nek a műhelyében. Mint a kutatás megállapította, a kötetet *Mátyás* király adományozta a lövöldi karthauzi kolostornak halála jeléül, 1480-ban. A könyv kötését és hollós címerét azonban *Lövöldön* készítették, így tehát nem a budai könyvtárból származott. A könyvet *Csergő Miklós* esztergomi kanonok 1558-ban végrendeletében az egyházra hagyta.

A lövöldi Corvinán kívül még két, 15. századi kézirat és egy ősnymtatvány vall budai eredetre. A kéziratok közül az egyik bajor munka az 1469 és 1473 közötti időből, *Maurus barát kódexe* néven ismeretes. Tartalma: *Nagy Szent Gergely* magyarázata az Énekek Énekéhez, egy *Szent Ágoston*-mű és *Szent Ambrus* püspök fejtegetései a teremtéstörténetről. 1648-as bejegyzése szerint a budai könyvtárból származik. A másik kézirat *Szent Ágoston*, *Aquinói Szent Tamás* és mások hittudományi műveit tartalmazza, feltehetően francia eredetű munka. 1615-ből származó bejegyzése szerint ez a mű is budai eredetű.

A budai királyi könyvtárból származónak vallja magát 1616-os bejegyzése szerint *Livius*nak a rómaiak történetéről, illetve a pun

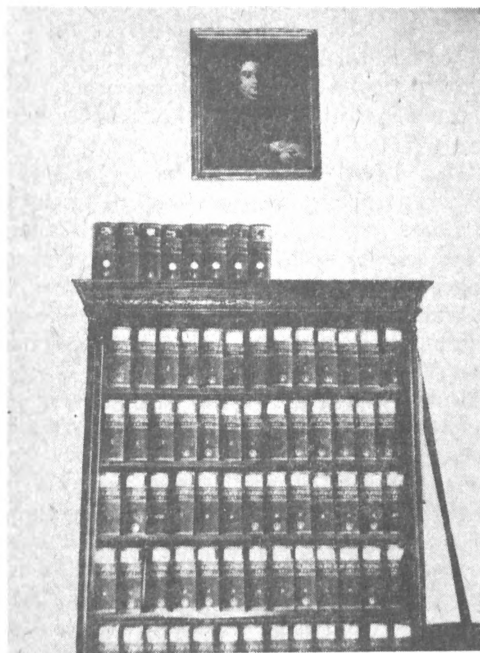
háborúról írott könyve (*De bello punico*), amely 1472-ben jelent meg nyomtatásban Rómában.

Ezek a művek mind hagyaték útján kerültek a könyvtárba. A budai miniátorműhelyből került ki a 15. század folyamán egy pompás főpapi szertartáskönyv, *Pontificale*, amelyet *Filipecz János* váradi püspök (1476–1490) számára készítették. Ez a munka később került Esztergomba, a pozsonyi káptalan 1886-ban ajándékozta az aranymisés *Simor János* bíborosnak.

A Mohács előtti időben még *Bakócz Tamás* (1442–1521) érseksége alatt látott fényes napokat Esztergom. A 16. század elején kápolnát építtetett magának és családjának temetkezési helyül (Bakócz-kápolna), s gazdagon felszerelte egyházi szerekkel, köztük könyvekkel is: antifonáriumok, graduálék, zsoltároskönyvek és misekönyvek szerepeltek az ajándékok között. Bakócz nevéhez fűződik a könyvtárban őrzött kétkötetes óriásfólió *Graduále*. Keletkezési idejéről sok vita folyt, egyesek szerint még egri püspök korában, 1498-ban készíttette a maga számára Egerben, mások véleménye szerint a 16. század elején a bíboros megbízásából *II. Lajos* címerfestője alkotta *Erdődy Simon* zágrábi érsek számára. A második feltevést erősíti, hogy a megrendelő Bakócz halálával maradhatott félbe a díszítés, nem valószínű ugyanis, hogy negyedszázad nem lett volna elegendő a befejezésre. A befejezetlen graduále kottája és szövege teljes. A graduále lépcsőéneket jelent, az istentiszteleteken a kántor vagy az énekesek a szentirási részek felolvasása közben az olvasóállvány alatti lépcsőről énekeltek. A kétkötetes munkát Oláh érsek adományozta 1555-ben az esztergomi egyháznak. Oláh érseki kinevezése előtt előbb zágrábi, majd egri püspök volt, így nehezen dönthető el, honnan hozta magával a könyvet. Kovách Zoltán szerint a befejezetlen graduálét Mohács után a káptalan előbb Pozsonyba, majd Nagyszombatba vitette, s ott talált rá Oláh érsek.

A könyvtár egy másik graduálét is őriz, az úgynevezett *Ulászló-graduálét*. Ez a munka az egyházi ünnepek szerint következő énekeket tartalmaz szép iniciálékkal. A 16. század elején Prágában készült *II. Ulászló* számára. A kötet egyedül csak itt fellelhető himnuszokat is tartalmaz.

Bakócz korával még két kézirat hozható összefüggésbe. Az egyik *Nyás Demeter* esztergomi kanonok, felszentelt püspök, Bakócz helynökének hivatali idején keletkezett *formuláskönyv*. Értékes forrás az akkori idők egyházi jogi

életéhez, valamint a 16. század eleji esztergomi zsinatok történetéhez. A másik formuláskönyv *Szentgyörgyi Péter* országbíró és erdélyi vajda hivatalában jött létre. A *Dózsa*-féle parasztháború idején szerkesztették, a 16. század eleji jogi életbe nyújt bepillantást.

A 16. század elejéről még két fontos kódexről kell említést tenni. Az egyik *Szalkai László* érsek (1524–26) nevéhez fűződik. Szalkai 1475 táján született, és az ágostonrendiek sárospataki iskolájában tanult. Itt készítette 1489–90-ben az *Adnotationes astronomicae, philologicae et musicae* címet viselő kódexet, amely kézzel írt tankönyv. Van benne asztronómia, kalendárium, szójegyzék, *Arisztotelész* levele *Nagy Sándor*hoz, egy zenei traktátus, retorika és egyébek között *Theodorus* eklogái sorközi glosszákkal. Ezek a glosszák irodalmi műnyelvünk kialakulásához szolgálnak adalékok. Nála találjuk például a poéta magyar nevéként először a versszerző szót. Ez az iskoláskönyv a hazai művelődéstörténet becses emléke, a másik, már említett 11–12. századi tankönyv, a *Tractatus* mellett. Valószínűleg az ő hagyatékából került a könyvtárba – Szalkai a mohácsi csatában vesztette életét –, s a könyv azon kevés kódexek egyike, melyek írójuk vagy tulajdonosuk halála után kerültek a könyvtárba.

A másik említést érdemlő mű a *Jordánszky-kódex* néven ismert, 1516–19 között készült bibliafordítás. Egyesek szerint az *Érdy-kódex*-szel együtt ugyanazon scriptoriumban készült, karthauzi eredetű. A fordítás nem tartalmazza a teljes bibliát: *Mózes* öt könyve, *Józsue* és a *Bírák könyve*, valamint az újszövetségi könyvek szerepelnek a kötetben. Valószínűleg a Nyulak-szigeti domonkosrendi apácák számára készült, s a 19. században került *Jordánszky Elek* esztergomi kanonokhoz (†1840), akinek halála után a könyvtár állományát gazdagították.

Ezzel a kéziratosság korának végére értünk. A 11. és a 16. század közötti időből – mint már említettük – kevés olyan kódex maradt fenn, amely esztergomi eredetű, vagy pedig ez időtől fogva az esztergomi egyház birtokában volt. A korszak lezárulása után tovább folyt a gyűjtőmunka a régebbi korok írásos emlékei után. Ennek köszönhető, hogy a könyvtárban ma 44 kódex található. Vannak közöttük magyar, francia, flamand, német, osztrák, cseh, angol, olasz és ismeretlen eredetűek, miniatúrákkal gazdagon díszítettek és egyszerűek egyaránt. A 16. század közepe utáni időszakból – az ún. Batthyány-hagyatékon kívül – a kéziratkatalogus ezer kötetet tart nyilván. Mielőtt a második korszakra rátérnénk, átvezetésképpen két ősnymatványról kell szólnunk.

Az esztergomi könyvtár őrzi a hazánkban fellelhető legrégebbi nyomtatott könyvet, *Guilhelmi Duranti Rationale divinatorum officiorum*-át. Nyomtatását *Johann Fust* polgár és *Peter Gershey*m klerikus fejezte be Mainzban, 1459. október 6-án. A könyvtárban őrzik a *Biblia Pauperum* egyetlen hazai példányát is. 15. századi dűcnymás színezett fametszetekkel, 39 lapból áll, egy levele hiányzik. Valószínűleg Németalföldön nyomtatták, 1463 és 1470 között. Ez a mű könyv alakban folytatott változata a többnyire falra festett „szegények bibliájának”, amelyekből az egyszerű nép tanulhatta meg a hit igazságait. A könyv sokáig olasz tulajdonban volt, *Simor János* bíboros szerezte meg a múlt században. Az 1920-as évek végén került letétként a könyvtárba *Serédi Jusztinián* bíboros rendelete nyomán az Érseki Simor Könyvtár kódexanyagával együtt. Néhány éve faksimile-kiadása látott napvilágot.

A könyvtárban ma 306 ősnymatványt őriznek. A főleg istentiszteleti, hittudományi, bölcséleti művek jó része korán jutott a káptalani tagok birtokába, s az ő hagyatékukból ke-

rült a könyvtár tulajdonába a 16–17. század folyamán, bár vannak későbbi hagyatékokból származók is.

A könyvtár Esztergomon kívül – az 1611. évi zsinat következményei

A mohácsi csatavesztés megpecsételte az ország sorsát. 1543-ban Esztergom is török fennhatóság alá került. *Várdai Pál* érsek (1526–1549) és a káptalan a török elől Pozsonyba költözött a levéltárral, az egyházi ruhákkal és a kegyzserekekkel együtt, de a könyvek nagy része a töröké lett.

Várdai érsek 1543. szeptember 15-én levelet írt Nagyszombatba, melyben kérte, hogy a város fogadja be őt és a káptalant. Levelében ígéretet tett arra, hogy javaiból Nyitra mellett erős várat építtet (Érsekújvár) a török feltartóztatására. A nagyszombati városi tanács kedvező választ adott az érseknek.

A nagyszombati berendezkedés azonban már Oláh Miklós érsek (1554–1568) nevéhez fűződik. A nagy humanista főpap 1562-ben új érseki palotát építtetett. Sűrűn járt külföldön, barátai között találjuk Erazmust. Sokat áldozott könyvekre, saját költségén is adott ki könyveket, például a *Breviarium Strigoniense* 1558-as kiadását a bécsi *Raphael Hoffhalter*nél nyomtatta. Könyvszeretetére jellemző a már említett Evangelistárium restaurálása. A Bakócz halála után félbemaradt Graduále díszítését is be akarta fejeztetni, ez a terve azonban nem sikerült. Oláh halála után könyvei nem maradtak az egyháza. Hogy miért nem, azt jól megvilágítja az érsek végrendeletének vonatkozó passzusa. „Azokat a könyveket, amelyek Nagyszombatban, házamban vannak, az egyháznak hagynám. De annak egyébként is van most elég könyve, amelyeket a por lepett be, mert a kanonok urak, testvéreink nem forgatják őket, és a port sem törlik le róluk.” Ezért Oláh érsek könyvei többségét a nagyszombati szegény iskolásokra hagyta. Könyvei közül az említett Evangelistáriumon és a Bakócz-graduálén kívül egy pontificalét őriz a könyvtár. Ez a *Pontificale Romanum* 1543-ban került ki Velence egyik nyomdájából, Oláh festett címere díszíti. A mű később *Pázmány Péter* tulajdonába került, ő adományozta 1618-ban a káptalannak.

A könyvtár története szempontjából ettől az időtől kezdve nagyon fontosak a végrendele-

tek. A 16. század második feléből és a 17. század elejéről már találunk olyan főpapi végrendeleteket, amelyekben az esztergomi egyház, a káptalan szerepel a könyvek örököséként.

Oláh utóda, *Verancsics Antal* (1569–1573) ugyan egész könyvtárát unokaöccsére hagyta, de *Luther* műveit a székesegyháznak ajándékozta azzal a céllal, hogy azokat a tévtanok megcáfolására használhassák a szónokok.

A kifejezetten a könyvtár javára szóló első végrendeleti hagyatékat *Szondi Pál* nagypréposttól, rozoni püspöktől származik. Ő a már említett Oláh-féle *Pontificale Romanum* egy pergamenbe kötött példányát hagyta a könyvtárba.

A 16. század végén két főpapnak volt kiemelkedő könyvtára. *Telegdi Miklós* pécsi püspök, esztergomi adminisztrátor könyvtáráról – melyet nem az egyháza hagyott – halála után vettek fel jegyzőkönyvet. A katalógus 272 kötetet sorol fel, főleg hittudományi műveket, néhány történeti, földrajzi, természetrajzi könyvet, egy-két klasszikust. A nemzeti irodalmat három nyomtatvány képviselte. Ma a könyvtár bizonyíthatóan egyetlen Telegdi-könyvet őriz, a *Corpus Juris*nak egy 1584-es nagyszombati kiadását, melyet ő és barátja, *Mossóczy Zakariás* nyitrai püspök rendezett sajtó alá. A szép kötésű könyvön Telegdi püspöki címere látható.

A másik nagy könyvtár *Mossóczy Zakariás*é, aki 1587-ben nővére férjére hagyta könyveit. A püspök halála után felvett inventárium 936 könyvet sorol fel. Ebből a gyűjteményből szintén egy könyvet tart nyilván a könyvtár, a *Breviarium Strigoniense* 1524-es velencei kiadásának egy szép példányát. A címlevél hátlapján festett főpapi címer található a tulajdonos monogramjával.

Telegdi halála után öt évre *Kutassy János* pécsi püspök vette át adminisztrátorként a főegyházmegye irányítását. Egy 1592-ben felvett inventárium szerint 43 könyve volt hálószobájában. Két könyvét őrizi a könyvtár: a *Missale Zagrabienne* 1511-es és a *Pontificale Romanum* 1543-as velencei kiadásából egy-egy példányt. Kovách Zoltán fedezett fel egy harmadik Kutassy-könyvet: a *Missale Strigoniense*nek ez a példánya 1486-ban jelent meg Velencében, *Ratdolt* kiadásában.

Kutassyt 1592-ben *Chereödi János* pécsi püspök váltotta fel hasonló minőségben. Az ő tulajdona volt a könyvtárban őrzött *Missale*

Zagrabiense 1511-es velencei kiadásából egy vörös bársonyba kötött példány.

A könyvtár fejlődésében gyökeres változást hozott *Forgách Ferenc* érseki működése (1607–1615). Az érsek 1611. augusztus 1-én tartományi zsinatot hívott össze Nagyszombatba, amely többek között a könyvtárat érintő határozatot is hozott. A vonatkozó rendelet lényege: a püspökök és kanonokok hagyatéki könyvei az egyházra szállnak, hogy minden káptalanban lehessen könyvtárat felállítani. A plébániákon pedig az elhunyt plébánosok könyveiből kell könyvtárat szervezni. Ez a rendelkezés intézményesen biztosította a káptalani könyvtárak – így az esztergomi – fejlődését, most már a jog eszközével szavatolva a könyvállomány gyarapodását. *Forgách* Nagyszombatban házat vásárolt a könyvtárnak, ahol nyomda is működött. Ebben az épületben a 19. század elejéig őrizték az esztergomi káptalan könyveit.

Az 1611-es tartományi zsinat rendelkezésének végrehajtása nem volt egyszerű. Ezt követően is találunk olyan végrendeletet, amely alapján idegenek vagy az elhunyt rokonai örökölték a könyveket.

Forgách utódjának, *Pázmány Péter*nek (1616–1637) nagy tervei voltak. A *Forgách*-féle épületbe pompás könyvtárat tervezett, de a korszak politikai, vallási villongásai megakadályozták elképzeléseit valórárváltásában. Könyvtárat – oly sok elődjéhez hasonlóan – ő sem az egyházra hagyta, hanem a nagyszombati jezsuitákra. A könyvtár két könyve hozható *Pázmánnyal* kapcsolatba. *Istvánffy Miklós* *Historiarum de rebus ungaricis libri XXXIV.* című, 1622-ben Kölnben megjelent művének a könyvtárban meglevő példányát – a címlap bejegyzése szerint – *Pázmány* ajándékozta *Vossi Gilbert*nek. *Grapaldus De partibus aedium libri I–II.* című, a könyvtárban őrzött csonka példányát pedig valószínűleg *Pázmány* látta el bejegyzéssel. (E mű második kötetének egyik fejezete egyébként a könyvtárakkal foglalkozik).

A nagyszombati káptalani könyvtár alapját *Kőszeghy János László* kanonok (†1642) vetette meg, de a könyvtár igazi fejlődése *Lippai György* érseksége alatt (1642–1666) következett be. A 17. század második felében körülbelül ezer kötetes lehetett a káptalani könyvtár. Nem tervszerűen fejlesztett gyűjteményről lévén szó, már egyre kevésbé elégíthette ki az igényeket. *Lippai* érsek vásárlásokkal kívánta fejleszteni a könyvállományt. 1642-ben 3300

aranyért megvásárolta a *Fuggerek* 1681 kötetes könyvtárát. A gyűjtemény néhány inkunábumból, azaz ősnymtatványból s nagyrészt a 16. század második feléből, a 17. század elejéről származó nyomtatványokból állt. A fehér pergamenbe kötött könyveket a *Fuggerek* ex librise díszíti, részben 1586-os évszámmal, részben anélkül. A gyűjtemény túlnyomó részét jogbölcseleti, teológiai és történeti művek teszik ki, de képviselve van az asztronómia és az alkimia is. *Paul Lehmann* német könyvtörténész vatikáni kutatásai során megtalálta az esztergomi *Fugger*-könyvek jegyzékét. Később Köln történelmi levéltárában talált egy másik *Fugger*-katalógust. Mind a két jegyzék 1681 kötetet tüntet fel, ami megfelel az esztergomi *Fugger*-gyűjtemény állományának. *Lippai* érsek a vásárolt könyveket – melyeken az érsek cimere is látható – Nagyszombatba vitette, s halála után a gyűjtemény a könyvtárba került.

A katalógusok

A 17. század végére szükségessé vált a felgyűlt könyvanyag rendezése, katalogizálása. Ekkor a könyvtár mintegy háromezer kötettel rendelkezett. *Lippai* utóda, *Szelepcényi György* érsek (1666–1685) készítette el az első katalógusokat. A katalogizáló nevét is ismerjük: *Hunger János Henrik* erfurti pap, az érsek káplánja az első név szerint ismert esztergomi könyvtáros. Elsőnek a szakkatalógus készült el 1674-ben. Az 51 főlíóból álló, *Lippai* ex librisét viselő fehér pergamen kötéstáblán ez áll: *Catalogus Bibliothecae Metrop. Ecclesiae Strigoniensis. A. 1674. Conscriptus.* A katalógus megadja a könyvek formátumát, szakját, polcát és sorszámát. *Hunger* 23 osztályba sorolta a könyveket, az osztályokat az ábécé betűivel jelölve. Az osztályok élén áll a szentírás, a zsinati rendelkezések, az egyházatyák, teológusok művei, majd két osztályban következnek a jogi művek, s ezután kerülnek sorra a bölcseleti, a természet-, társadalom- és történettudományi könyvek, végül az irodalmi alkotások számára három osztályt tart fenn. Az is érdekes, hogy az enciklopédikus művek számára külön csoportot hozott létre *Lexica* címen. *Hunger* szakrendszere lényegében a következő: hittudomány; jog; természettudomány; bölcselet; társadalomtudomány; történettudomány; irodalom.

Két évvel később, 1676-ban készült el az

alfabetikus katalógus 74 fólió terjedelemben. Hunger a könyvek leírásában megadja a szerző nevét, a könyv címét, a kötetek számát, formátumát. A megjelenés évét csak elvétve közli, a helyet s a nyomda nevét pedig soha nem tünteti fel. A szerző nélküli műveket az első szó alapján sorolja be.

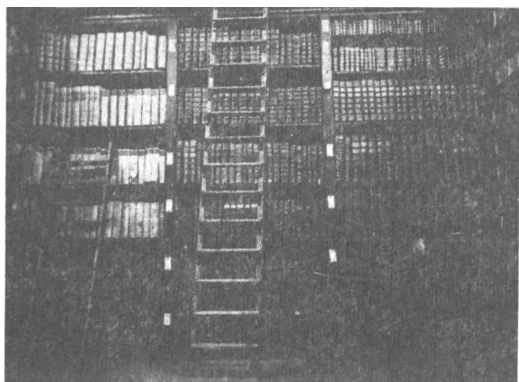
A katalógusokból megtudhatjuk, milyen összetételű volt a 17. század végén az esztergomi könyvtár. Az 1674-es katalógus 2891 könyvet sorol fel, s meglepő, hogy a világi tudományosság nagy számban van képviselve: 1524 világi és mindössze 1354 hittudományi művet találunk a katalógusban. A világi jog és a történelem mellett a bölcselet, a társadalomtudomány és az orvostudomány kapta a legrangsabb helyet, míg az irodalom viszonylag alacsony számmal szerepel.

Milyen világi könyvek találhatók ekkor a könyvtárban? Csak néhányat említünk, illusztráció gyanánt. Megvolt a könyvtárban *Boccaccio Dekameronja* franciául, a világi történelem szakba sorolva; az irodalom szakban *Dante* költeményeit és *Ronsard* verseit találjuk; az etika-politika csoportban többek között *Machiavelli* művei és *Morus Utópiája* található; *Kepler* és *Tycho Brahe* művei a matematika szakban szerepelnek; a könyvtártudományt *Gesner Bibliotheca universalisa* képviselte. A katalógusban szereplő magyar szerzők névsora igen rövid; többek között találkozunk *Balásfi Tamás*, *Honterus János*, *Istvánffy Miklós*, *Káldi György*, *Lépes Bálint*, *Medgyesi Pál*, *Oláh Miklós*, *Pázmány Péter*, *Rákóczi György*, *Révai Péter*, *Telegdi István* és *Veresmarti Mihály* nevével.

A katalógusokból megállapítható, hogy a kor színvonalán álló tudományos könyvtár volt a 17. század végén Nagyszombatban.

Szelepcshényi érsek halála után könyvei a könyvtárba kerültek, emellett két kisebb kanonoki hagyatékról is tudomásunk van ebből az időből. *Schleger György* kanonok 1679-ben felvett hagyatéki leltárában 27 mű, *Péterffy András* nagyprepost 1693-ban készített hagyatéki leltárában pedig 30 mű szerepelt.

A 17. század fordulópont volt a könyvtár történetében. Mint láttuk, három vonatkozásban történt előrelépés: a hagyatéki könyvek a könyvtárba kerültek; a Fugger-gyűjtemény megszerzésével az állomány jelentősen gyarapodott; elkészült a katalógus. A könyvtár zárt intézmény volt, az egykorú bejegyzések tanúsága szerint elsősorban papok és kispapok használták.

A 17. század végén a másfélszázados török uralom végetért. Esztergom 1683. október 28-án szabadult fel véglegesen. De még újabb másfél századot kellett várni arra, hogy Esztergom újra érseki székhely legyen. Ez alatt az idő alatt ugyanis a káptalan Nagyszombatban, az érsek pedig Pozsonyban jól berendezkedett. *Barkóczy Ferenc* primás (1761–1765) minden jel szerint arra törekedett, hogy a káptalannal együtt visszatérjen az érseki székhelyre. Egyik 1762-es főpásztori leveléből világosan kitűnik ez a szándéka, korai halála azonban megakadályozta ennek valóra váltásában. *Batthyány József* primás (1776–1799) új palotát is építtetett Pozsonyban. Az ottani érseki könyvtár kialakítása elsősorban az ő érdeme. A 18. században a tudománypártoló főurak és főpapok kezdték megszervezni értékes magánkönyvtáraikat. Közülük is kiemelkedett Batthyány érsek. Könyvszeretetére jellemző a *Mindenes Gyűjtemény* két, 1789-ből származó híradása. Az egyik arról tudósít, hogy az érsek néhány, a könyvtárban található kéziratot saját költségén fog kinyomtatni. A másik hír: „...most már örömmel említhetjük azt is, hogy ez a’ Hazánknak egyik Oszlopa, ez a’ Kedves Méltóság minden Hazánkat illető Könyveket, nevezetesen pedig a’ mostanában ki-botsátott munkákat nagy szorgalmatossággal és költséggel szerzetteti bé.” Batthyány semmi költséget nem kímélt, hogy könyvgyűjteményét minél több értékes művel gazdagítsa. Különösen nagy érdeklődéssel fordult a magyarsággal foglalkozó politikai, genealógiai és történelmi munkák felé. Bár a pozsonyi könyvtárból 1809-ben a francia csapatok jelenléte idején több száz kötet eltűnt, a megmaradt rész így is nagy értéket jelent.

Az érsek annyira közismert volt könyvgyűjtő és könyvtárfejlesztő hajlamáról – még gyarapítási tervet is kidolgozott –, hogy *Pray György*, a neves történétíró 1781 körül hozzá fordult egy nyilvános tudományos könyvtár felállítására ügyében. Mint köztudott, elsőként *Klimó György* pécsi püspök tette nyilvánossá 15 ezer kötetes püspöki könyvtárát. Az egri érseki könyvtár 16 ezres állományával pedig 1793-ban nyitotta meg kapuit a szélesebb olvasóközönség előtt. Praynak konkrét tervei voltak a könyvtár felállításáról, gyarapításáról, használatáról. A tervekben azonban nem lett semmi. Nagyszombatban ugyan felmerült a káptalani könyvtár megnyitása, de ez sem valósult meg, mert Batthyány a nyilvánosság gondolatát a jó katalógus meglétével kapcsolta össze. A káptalani könyvtár katalógusa pedig éppen azokban az években készült.

Batthyány nevét elsősorban az általa összegyűjtött kéziratok tették nevezetessé az utókor számára. A *Batthyány-gyűjtemény* néven nyilvántartott kéziratok között többek között *Bél Mátyás*nak a magyarországi vármegyék történeti-földrajzi leírását taglaló kéziratai is megtalálhatók. Hogy a 18. század végén milyen gazdag volt ez a könyvtár kéziratokban, azt jól mutatja, hogy mikor *Kovachich Márton György* a 19. század elején összeírta hazai könyvtáraink becses kéziratanyagát, az esztergomi könyvtárból 338 kötetet sorolt fel. Ezek mind a 18. század gyűjtésének eredményei, hiszen a középkori kéziratok a török uralom alatt jórészt elpusztultak.

1802-ben az országgyűlés ismét sürgette az érsek és a káptalan visszatérését Esztergomba, de a politikai helyzet akkor ezt nem tette lehetővé. *Károly Ambrus* érsek (1808–1809) a pozsonyi palotában lévő könyvtárat újból lajstromoztatta, ekkor különítették el a primási levéltárat. A franciák elől a könyvtár egy részét Budára vitték, a visszamaradtakból az egyesült szász-francia hadak parancsnoka vitt el szép számmal.

Visszatérés Esztergomba – a könyvtár napjainkban

Az *I. Ferenc* által kinevezett *Rudnay Sándor* érseket (1819–1831) már a kinevezési okirat figyelmeztette az Esztergomba való mielőbbi visszatérésre. Rudnay a következő évben eleget is tett a kívánságnak. 1820-tól, csaknem háromszáz éves távollét után ismét Eszter-

gomban székel az érsek és a káptalan. 1821-ben – Rudnay rendeletére – a pozsonyi érseki könyvtárat egyesítették a nagyszombati káptalani könyvtárral, s a mai szemináriumi templomban helyezték el.

1768-ban *Révay Pál* 12 ezer forintot hagyott végrendeletében a főegyházi könyvtárra azzal a céllal, hogy „az mielőbb közhasználatúvá tétessék”. Elsőként *Kopácsy József* érsek (1838–1847) kezdeményezte az új könyvtár-épület felépítését. Kopácsy halála után *Scitovszky János* bíboros (1849–1866) határozattá emelte, hogy az elhunyt primás egykori telkén könyvtárat építtessen a káptalan a Révay Pál által adományozott pénzből, s ott találjon otthonra a főegyházi könyvtár. A mai épület másfél év alatt, 1853-ra épült fel 32 505 forint költséggel. Ekkor került ebbe az épületbe az egyesített nagyszombati és pozsonyi könyvtár anyaga, s 1876-ban beolvasztották az 1820 után Esztergomban szervezett káptalani könyvtár anyagát is. Voltaképpen ekkor jött létre a mai, egységes Főszékesegyházi Könyvtár.

Ocsovszky Ferenc, az akkori könyvtáros 1856-ban, a *Religio* című lap hasábjain közölte az első részletesebb ismertetést a feldolgozás alatt álló könyvtári állományról. Három teremben kaptak helyet a könyvek. Az elsőben a pozsonyi primási könyvek voltak, amelyek számát „Batthyány József bíbornok-érsek tetemes gyűjteménnyel, Károly Ambrus csász. kir. főherceg és eszterg. érsek a három ezret meghaladó, Rudnay Sándor primás pedig csaknem ugyanannyi számú kötetekkel gyarapította.” A második teremben a „Kopácsy-féle jeles könyvgyűjtemény” talált otthonra, közel nyolcezer kötetel. A harmadik terem adott helyet Forgách, Pázmány, Lippai, Szelepcshényi érsek csaknem ötezer könyvének, valamint az 1611-es zsinati határozat óta meghalt kanonokok könyvtárba került hagyatékainak. Ez körülbelül 15 ezer kötetet jelentett, s ehhez járult az Esztergomba való visszaköltözés utáni gyarapodás, ami csaknem tízezer kötetre tehető. Az 1856-os állapotok szerint a könyvtárban 54 816 kötet volt, nem számítva a Batthyány-féle és a kanonoki kéziratanyagot (kb. 1400 kötet).

György Aladár 1886-ban megjelent *Magyarország köz- és magánkönyvtárai* című statisztikai kiadványa *Feichtinger János* kanonok, akkori könyvtáros adatai alapján a következőket közli a könyvtár értékesebb könyveiről: 252 kötet 15. századi, 306 kötet 16. századi

nyomtatványon kívül 88 „*sine Loco et Anno*” (hely és év feltüntetése nélküli) kötet volt az állományban, emellett hungarika cím alatt 161 darab 1711-ig megjelent kiadványról tud. A Batthyány-kéziratok száma 829, az egyéb kéziratok száma 1242 volt. Ebből az adattárból tudjuk azt is, hogy 1884-ben a könyvtáros évi fizetése 800 forintot tett ki, míg könyvvásárlásra 200, kötésre és egyéb célokra 100 forintot költöttek. Feichtinger nevéhez fűződik a könyvtár 1874-ben megkezdődött rekatalógizálása, melynek eredményeként 1895-ben elkészült a cédulakatalógus.

A könyvtár azóta is gyarapodott hagyatékok által. Nem tartozik ugyan szorosan ide, de említést kell tenni *Simor János* érsek (1867–1891) könyvtáráról is. Simor már győri püspökké történt kinevezése után (1857) jelentős könyvtárat gyűjtött össze. Esztergomi primás korában Ausztriában, Németországban, Belgiumban, Franciaországban, Spanyol- és Olaszországban könyvszakértők segítségével nagy értékű műveket vásárolt meg. 1869–70-ben, az I. Vatikáni Zsinat idején is több könyvet vásárolt: könyvritkaságokat, teológiai, művészeti, történelmi tárgyú kiadványokat. Csaknem 35 ezres könyvtárát 1883-ig az esztergomi könyvtár őrizte, ezután került át az újonnan felépült primási palotába, ahol ma is található. A gazdag könyvtár katalógusát *Sujánszky Antal* készítette el 1887-ben. A Simor halála után beszerzett művek jegyzéke 1904-ben jelent meg. A könyvtár ezután az elhunyt primások könyvtáraival gazdagodott, illetve a Főegyházmegyei Hivatalhoz beérkező könyveket, folyóiratokat gyűjti. 1975-ben kezdődött meg a Simor Könyvtár újrakatalógizálása. A könyvtár 232 ősnymtatványt, 12 kódexet, sok antikvát és RMK példányt őriz. Jelenlegi állománya megközelítőleg 42 ezer kötet. Néhány értékes könyvét letétként őrzi az esztergomi könyvtár.

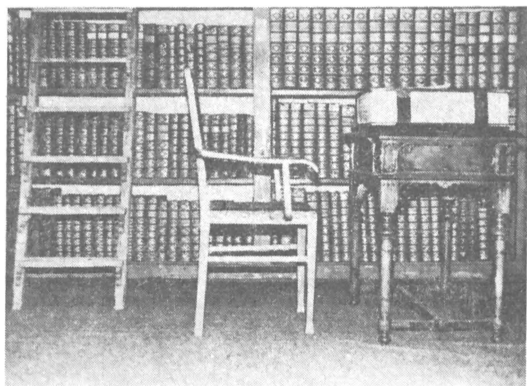
A Főszékesegyházi Könyvtár az elmúlt száz év folyamán sok könyvvel gyarapodott. Serédi Jusztinián bíboros (1927–1945) hagyatéka például a leltár szerint 506 kötet volt, de az elhunyt kanonokok könyvei is szép számmal gyarapították az állományt.

A hazai katolikus könyvtárakat az 1969-ben felállított Országos Katolikus Gyűjteményi Központ fogja össze. Az egyházmegyei hatóság, élén a püspökkel, a káptalan beleszólásával tartja fenn a könyvtárat, nevezi ki a könyvtárost. Az esztergomi Főszékesegyházi Könyvtár felügyeletét a főkáptalan egyik tagja, mint praefectus bibliothecae látja el.

A több mint húsz éve megjelent *Könyvtári Minerva* adatai szerint a 19 katolikus hazai nagykönyvtár közül – a pannonthalmi után – az esztergomi könyvtár a második legnagyobb egyházi könyvgyűjtemény. Napjainkban több mint 250 ezer kötet könyvet őriz – köztük 306 ősnymtatványt, 346 RMK-t –, valamint ötezernél több folyóiratot, ezernél több kézirat-kötetet, több száz térképet, metszetet. Ezek az adatok hozzávetőlegesek, mert a csaknem egy évtizedes kimutatások az elmúlt évtizedben módosulhattak.

Dr. Erdős Máttyás – aki 1983 ősze óta a könyvtár igazgatója – a könyvtár mai helyzetéről, gondjairól beszélt. Elmondta, hogy az utóbbi években két nagy megrázkódtatás érte a könyvtárat. 1983 nyarán két – egymástól független nagyobb értékű könyvlopásra derült fény. Az első bűncselekmény elkövetői az emeleti állandó kiállítás anyagát „rövidítették” meg. A tárlókból többek között a már bemutatott 11–12. századi *Tractatus* emelték ki, s vele együtt több kis formátumú, pergamenkötésű könyv került idegen kezekre. Az eltulajdonított értékek megkerültek, a *Tractatus* azóta páncélszekrénybe került, a többi értékes kódex társaságába.

Martin Andrea felvételei

A másik, súlyosabb lopás dr. Lázcs Sándor nevéhez fűződik. A neves tudományos kutató nyolc hónapon keresztül dolgozott a könyvtárban, s ezalatt minden értékhez hozzáférhetett. Hogy pontosan hány könyvet, kéziratot, térképet és metszetet tulajdonított el, egyelőre kiderítetlen. Az eltűntek listáján szerepel két kódex: az 1078-ból származó Oláh-féle *Evangelistarium* és a 15. századi eredetű, francia *Horae beatae Mariae Virginis*, amelyet Simor prímás ajándékozott a könyvtárnak. Hiányzik továbbá a 16. századi Pontificale Oláh Miklós egész lapot betöltő színes címerével, 4 ösnyomtatvány, 29 RMK és 18 kötet a Fugger-gyűjteményből, valamint eltűnt a hadi térképek nagy része. Sajnos a kiállítási tárlók nem feleltek meg a szükséges biztonsági követelményeknek. Lázcs Sándor pedig úgy dolgozhatott a könyvtárban, hogy az épületben rajta kívül senki sem tartózkodott. A lopások kiderülése után bezárták az állandó kiállítást. A legfontosabb feladat a könyvtár azonnali leltározása volt. Ezt tavaly a papnevelő intézet növendékei végezték el, azóta pedig a leltárkönyvek ellenőrzése is befejeződött.

A könyvtárban nincs újabb keletű feldolgozatlan könyvanyag. A szerzetesrendek megszüntetése után innen-onnan beérkezett könyvanyag jelentős része azonban még ma is feldolgozatlan. Dr. Erdős Mátyás elmondta, szeretné, ha a minisztérium ösztöndíj megteremtésével segítené a könyvtár állományának feltárását. Örömmel vennék, ha egy esetleges ösztöndíj keretében vállalkoznék valaki a jelesebb gyűjtemények, elsősorban a jórészt még kiaknázatlan Batthyány-féle kézírathagyaték

tudományos feldolgozására. Jelenleg ugyanis a könyvtárnak nincs szakképzett könyvtárosa. Az igazgató irányítása alatt dolgozik ugyan egy segédkönyvtáros, de ő semmilyen könyvtárosi képzéssel nem rendelkezik. Előreláthatólag a közeljövőben nem is történik változás ezen a téren. A könyvtár hajdani főkönyvtárosa, dr. Kovács Zoltán halála óta (1981) tehát nincs hozzáértő szakember az ország egyik legrégibb könyvtárában!

Évekkel ezelőtt kezdődött meg a könyvtár rekatalógizálása, amely ma is tart. A régi cédu-lakatalógus helyett új betűrendes és szakkatalógus készül. Tovább folyik az Akadémiai Könyvtárral való együttműködés keretében az értékesebb dokumentumok mikrofilmre vitele. S a kutatók is sűrűn felkeresik a könyvtárat: az év első négy hónapjában több mint negyvenen keresték fel.

A szakképzett könyvtáros hiánya mellett a legnagyobb gondot a helyhiány okozza. A raktári részben a polcok zsúfoltak, a feldolgozott könyveket szükségmegoldásokat keresve tudják csak tárolni. Az igazgatótól megtudtuk, hogy ebben az ötéves tervben – hosszú halogatás után – a Balassi Bálint Múzeum kiköltözik az épületből, s az így felszabaduló helyiségek megoldják az egyre halmozódó raktározási gondokat.

★

A könyvtár jelenlegi helyzetéről ennyit mondott el dr. Erdős Mátyás igazgató, aki megbízatása kezdetétől sokat tett a könyvtár gondjainak enyhítéséért. Bár az elmúlt években történtek változások – kifestették és rendbehozták az emeleti termeket, kicserélték a raktárajtót, a földszinti ablakokra mindenhol rácsot szereltek, s bevezették a világítást valamennyi raktárhelyiségbe –, összességében a könyvtár állapota még sok kívánnivalót hagy maga után. Pontosán ötven évvel ezelőtt hangzott el egy könyvtárosi konferencián: „Az egyházi könyvtárak tudományos értékesítése, anyaguk megismertetése, sokszor szinte felfedezése, organikus továbbfejlesztése a legnagyobb mértékben függ a könyvtárosok szakképzettségétől. Az ezen a téren mutatkozó hiányok pótlása kell, hogy a legsürgősebb feladata legyen az egyházi könyvtárak fenntartóinak.” Ezeket a szavakat mintha a könyvtár jelenlegi „gazdáihoz” adresszálták volna: ma még megszívlelendőbbek, mint elhangzásuk idején.

Szalay László